

Asia: VN/9183/2021

Edustajakannedirektiivin täytäntöönpano

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

HELSINGIN HOVIOIKEUS

29.3.2022

Oikeusministeriölle

Asia: Hovioikeuden lausunto

Viite: Oikeusministeriön lausuntopyyntö dnro VN/9183/2021,

Edustajakannedirektiivin täytäntöönpano

Hovioikeus esittää pyydettyinä lausuntona viitteessä mainitusta asiasta sen toimivaltaan kuuluvan ryhmäkannelain ja siihen liittyvien muiden direktiivin täytäntöönpanosäännösten osalta seuraavan.

Soveltamisala ja kanneoikeus

Oikeusministeriön julkaisussa, mietintöjä ja lausuntoja 2022:8 (julkaisu) ryhmäkannelakiin esitetyt muutokset koskivat muun ohella lain soveltamisalaa ja kanneoikeutta. Ryhmäkannelain soveltamisalaa laajennettaisiin direktiivin soveltamisalan mukaisesti nykyisestä siten, että perinteisten kuluttajansuojasäädösten rikkomistilanteiden lisäksi ryhmäkanteen voisi nostaa esimerkiksi tietosuojaa, rahoituspalveluja taikka liikennettä tai sähköistä viestintää koskevissa

asioissa. Hovioikeus katsoo, että ryhmäkanejärjestelmän soveltamisalan laajentaminen julkaisussa esitetystä edelleen työsopimusriitoihin ja ympäristövahinkoasioihin voisi perustellusti parantaa oikeussuojan toteutumista myös näillä oikeudenaloilla ja lisätä ryhmäkanteen merkitystä käytännössä. Työsopimusriidoissa ja ympäristövahinkojen osalta oikeudenkäyntikuluriski tai riittämättömät tiedot ja taidot voivat nykytilassa tarpeettomasti estää mahdollisesti laajan kantajatahon oikeussuojan toteutumisen.

Kuluttaja-asiamies ei ole tähän mennessä nostanut ryhmäkannetta. Se oli julkaisun mukaan kuitenkin vuonna 2019 aloittanut ryhmäkannemenettelyn, joka oli johtanut pikavippiyritysten tilanteen korjaaviin toimenpiteisiin, ja useissa muissa tapauksissa päässyt neuvotteluteitse sovinnolliseen ratkaisuun. Ryhmäkanteen on näissä tapauksissa todettu olleen merkityksellinen väline kuluttajien oikeussuojan toteutumisen kannalta. Järjestöjen kanneoikeus voisi lisäksi tuoda uusia edustaja- ja ryhmäkanteita tuomioistuinten käsiteltäväksi, ja korvausvastuu toteutuisi nykyistä useammin sellaisten oikeudenloukkausten osalta, joita ei tällä hetkellä saateta tuomioistuimen tutkittavaksi. Järjestöryhmäkanteiden salliminen käytännössä laajentaa ryhmäkanteiden aineellisoikeudellista käyttöalaa. Hovioikeus katsoo, että järjestöjen kanneoikeus on siten perusteltu.

Menettely

Edustajakannedirektiivissä tarkoitetut kieltotoimenpiteitä koskevat edustajakanteet nostetaan markkinaoikeudessa ja hyvitystä vaaditaan ryhmäkanteella yleisessä tuomioistuimessa. Edustajakannedirektiivin mukaisesti kieltotoimenpidettä koskevaa päätöstä ei saa asettaa hyvitysvaatimusta koskevan kanteen nostamisen edellytykseksi. Hovioikeus toteaa, että kieltotoimenpidettä koskeva kanne voi siten olla vireillä markkinaoikeudessa samanaikaisesti kuin hyvitysvaatimusta koskeva kanne on vireillä yleisessä tuomioistuimessa. Tässä nykytilan mukaisessa oikeusjärjestelmässä seurauksena voisi mahdollisesti olla, että markkinaoikeus arvioi elinkeinonharjoittajan menettelyä eri tavalla kuin yleinen tuomioistuin. Jos oikeutettu yksikkö sen sijaan nostaa ryhmäkanteen vasta markkinaoikeuden kieltokanteen johdosta antaman lainvoimaisen ratkaisun jälkeen, asianosaiset voivat käyttää kyseistä markkinaoikeuden ratkaisua todisteena hyvitysoikeudenkäynnissä yleisessä tuomioistuimessa edustajakannedirektiivin 15 artiklan mukaisesti, jolloin keskenään ristiriitaiset johtopäätökset vastaajan menettelystä mahdollisesti vältetään.

Kuluttajaryhmä ja tiedottaminen

Ryhmän jäsenen määritelmän täyttävä henkilö ei ole automaattisesti ryhmän jäsen. Ryhmäkanteeseen osallistuminen ryhmän jäsenenä edellyttää ilmoittautumista (opt in -menettely) ja asiassa annettu tuomio sitoo asianosaisten lisäksi vain näitä henkilöitä. Ryhmäkannelaissa säädettäisiin oikeutettujen yksiköiden, sekä järjestöjen että viranomaisten, yleisestä velvollisuudesta tiedottaa verkkosivuillaan suunnitelluista ja nostetuista ryhmäkanteista, ryhmäkanteiden käsittelyvaiheista sekä käsittelyn päättymisestä ja lopputuloksesta.

Hovioikeus toteaa, että ryhmäkanteesta tiedottamisella on siten suuri merkitys kuluttajan oikeusturvan kannalta. Ryhmästä poisjääminen sen vuoksi, ettei kuluttaja ole saanut tietoa suunnitellusta ryhmäkanteesta ajoissa, voisi ainakin kuluttajan taloudellisten voimavarojen rajallisuuden vuoksi tarpeettomasti johtaa lopulliseen oikeudenmenetykseen. Kuluttajalta voinee nykypäivänä edellyttää, että hänellä on tilaisuus seurata kuluttaja-asiamiehen verkkosivuja, vaikkakaan tämä ei käytännössä toteutune kaikkien kuluttajien osalta. Kuluttajalla saattaa sen sijaan olla hyvin rajalliset mahdollisuudet saada tietoa oikeutetuksi yksiköksi nimetystä järjestöstä, sen verkkosivuista ja siellä ilmoitetuista ryhmäkanteista. Tämän vuoksi ryhmäkanteista tiedottamista myös muulla tavalla kuin yksinomaan oikeutetun yksikön verkkosivuilla tulisi harkita. Kysymykseen voisivat tulla yleinen ryhmäkanteita koskeva verkkosivusto, jolla kaikista suunnitelluista ryhmäkanteista tulisi tiedottaa, ja määrätty painetut julkaisut. Valmistelussa tulee vielä harkita, miten järjestön nimeämisestä oikeutetuksi yksiköksi tiedotetaan siten, että tieto saavuttaa kuluttajat, joiden etua ja oikeuksia järjestö ajaa.

Vanhentuminen

Julkaisussa esitetyn mukaan oikeutetun yksikön vireille paneman edustajakanteen vireilletulo keskeyttäisi kieltotoimenpiteen kohteena olevaan menettelyyn perustuvan velan vanhentumisen niiden kuluttajien osalta, joita edustajakanne koskee. Vanhentuminen keskeytyisi edustajakanteen käsittelyn ajaksi, ja velan vanhentuminen jatkuisi käsittelyn päätyttyä. Velka vanhentuisi kuitenkin aikaisintaan vuoden kuluttua edustajakanteen käsittelyn päättymisestä. Kieltokanteessa tarkoitettuun kuluttajaryhmään kuuluvat henkilöt voisivat odottaa kieltomenettelyn lopputulosta menettämättä oikeuttaan vaatia hyvitystä aiheutuneesta vahingosta sen vuoksi, että vahingonkorvaussaatava olisi vanhentunut kieltoprosessin aikana.

Hovioikeus toteaa, että kieltokanteessa tarkoitetun kuluttajaryhmän määrittely on siten myös vanhentumisen kannalta merkittävä määräämistoimi. Kuluttajaryhmän määrittely vaikuttaisi todetulla tavalla siihen, keiden kuluttajien osalta elinkeinonharjoittajan menettelyyn perustuvan velan vanhentuminen keskeytyisi kieltokanteen käsittelyn ajaksi. Kuluttajaryhmän määrittelemisen mahdollisimman kattavasti siten, että kuluttajakollektiivin ulkopuolelle ei jäisi siihen kuuluvien kuluttajien kanssa samanlaisessa tilanteessa olevia kuluttajia, olisi tärkeää kuluttajien yhdenvertaisen kohtelun kannalta.

Julkaisussa ehdotetaan, että kieltotoimenpiteitä koskevaan lakiin otettaisiin säännös neuvotteluvuolvoituksesta, joka koskisi viranomaisia niiden toimiessa oikeutettuina yksikköinä. Neuvotteluvuolvoitetta ei ole tarkoituksenmukaista asettaa oikeutettuna yksikkönä toimivalle järjestölle. Hovioikeus toteaa, että kuluttajat olisivat tällöin ainakin velan vanhentumisen osalta erilaisessa asemassa riippuen siitä, hakisiko kieltotoimenpidettä oikeutettuna yksikkönä viranomainen vai järjestö. Ottaen huomioon, että vain edustajakanteen vireilletulo keskeyttäisi velan vanhentumisen, viranomaisen noudattaessa neuvotteluvuolvoitettaan velan vanhentuminen jatkuisi neuvottelujen ajan. Jos kieltotoimenpidettä hakisi järjestö, jonka ei ennen kanteen nostamista

täytyisi täyttää neuvotteluelvoitettaan, velan vanhentuminen keskeytyisi siten viranomaisaloitteista kieltomenettelyä aikaisemmassa vaiheessa.

Järjestön nimeäminen oikeutetuksi yksiköksi edellyttäisi, että sen kuluttajien etujen suojaamiseksi tapahtunutta toimintaa olisi pitänyt olla vähintään 12 kuukautta ennen kuin järjestö hakee oikeutetuksi yksiköksi nimeämistä. Hovioikeus toteaa, että vakiintuneen toiminnan keston vaatimuksen alentaminen vuotta lyhyemmäksi ajaksi kuten esimerkiksi kuudeksi kuukaudeksi voisi olla perusteltua kotimaisten edustajakanteita varten nimettävien järjestöjen vaatimusten vanhentumisen kannalta. Tällöin järjestön kuluttajien etujen suojaamiseksi ja hyvityskauteen nostamista varten ehditsi perustaa vielä markkinaoikeuden kieltoratkaisun antamisen jälkeen ennen kuin velka mahdollisesti vanhentuisi vuoden kuluttua kieltoratkaisusta.

Sovinnot

Direktiivin 11 artiklassa säädetään sovinnosta hyvitystoimenpiteitä koskevassa asiassa. Julkaisussa todetaan, että ryhmäkannelaissa ei säädetä erikseen sovinnosta, vaan sovinnon tekemiseen ja sen vahvistamiseen sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 20 luvun säännöksiä. Jotta kantajan ryhmäkannemenettelyssä tekemä sopimus olisi ryhmän jäseniä sitova, tuomioistuimen olisi vahvistettava se siten kuin oikeudenkäymiskaaren 20 luvussa säädetään. Julkaisussa on katsottu, että artiklan täytäntöönpano ei edellytä muutoksien tekemistä ryhmäkannelakiin.

Hovioikeus toteaa, että oikeudenkäymiskaaren 20 luvussa tarkoitettu sovinto on asianosaisten sopimusvapauttaan käyttäen tekemä ratkaisu riitakysymyksestään. Tuomioistuin vahvistaa asianosaisia velvoittavaksi heidän sovintosopimuksensa. Sovinto ei saa sisältää sivullisen oikeutta loukkaavia määräyksiä. Sovinnossa ei siten voida velvoittaa ketään muuta kuin oikeudenkäynnin asianosaista suoritukseen tai sietämään jotakin. Myöskään ei voida määrätä sivullisen henkilön omaisuudesta tai muista varallisuuseduista hänen oikeuttaan vähentävällä tavalla. (HE 114/2004 vp s. 52, 54).

Hovioikeus katsoo, että ryhmäkannelaissa tai ainakin sen esitöissä olisi hyvä tuoda nimenomaisesti esille se, että ryhmäkanteena vireillä olevassa asiassa voitaisiin oikeudenkäymiskaaren 20 luvun mukaisesti vahvistaa ratkaisuksi sovinto, johon ovat asian osaisten lisäksi sidotut myös ryhmän jäsenet, joiden puolesta kantaja ajaa ryhmäkannetta, ja että ryhmän jäseniä ei tällöin pidettäisi oikeudenkäymiskaaren 20 luvun 3 §:ssä tarkoitettuina sivullisina.

Lausunnon valmistelu hovioikeudessa

Lausuntoa on valmistellut hovioikeudenneuvos Saini Siitarinen.

Hovioikeuden presidentti Asko Välimaa

Rantala Anssi
Helsingin hovioikeus